

**Symbolae Andreae Marciniak
dedicatae. Księga
jubileuszowa dedykowana
Profesorowi Andrzejowi
Marciniakowi**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Część I. Zagadnienia ogólne postępowania cywilnego

Szczególna zdolność sądowa a postępowanie egzekucyjne

Wśród trudności, jakie wiążą się z coraz częstszym przyznawaniem przez ustawodawcę – na podstawie przepisów odrębnych od art. 64 KPC – szczególnej zdolności sądowej struktutom¹ niemającym podmiotowości cywilnoprawnej, do najważniejszych należy wątpliwość, w jaki sposób powinno się odbywać postępowanie egzekucyjne, jeżeli w stanowiącym tytuł egzekucyjny orzeczeniu² jako wierzyciela albo dłużnika sąd oznaczył strukturę (wewnętrzną jednostkę organizacyjną, organ, a nawet funkcję), która nie jest podmiotem prawa cywilnego³, a zatem nie ma własnego majątku.

Trudności te nie dotyczą podmiotów wyposażonych w zdolność sądową ogólną. Po zmianach dokonanych 7.10.2007 r.⁴ z art. 64 KPC wynika, że ogólną, obejmującą wszelkie postępowania unormowane w Kodeksie zdolność sądową mają osoby fizyczne i osoby prawne (art. 64 § 1 KPC), a ponadto jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 64 § 1¹ KPC). Ten ostatni przepis został wprowadzony w celu zsynchronizowania prawa procesowego cywilnego z prawem cywilnym materialnym⁵, a mianowicie z art. 33¹ § 1 KC⁶, w myśl którego w zdolność prawną – oprócz osób fizycznych i osób prawnych – wyposażona jest także tzw. trzecia kategoria podmiotów, czy-

* Doktor habilitowany nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego. ORCID 0000-0003-2896-818X.

¹ Używanie zbiorczego określenia „struktura” ma uzasadnienie w tym, że chodzi o różnego rodzaju strony i uczestników postępowania (organy, wewnętrzne jednostki organizacyjne oraz funkcje), które nie są podmiotami prawa cywilnego materialnego, lecz stanowią elementy wewnętrznej struktury takich podmiotów. Określenie struktura, chociaż dla niektórych rażące, wydaje się w tym kontekście najbardziej adekwatne. Inne propozycje terminologiczne, np. konstrukty albo twory – gorzej oddają istotę rzeczy. Por. *M. Dziurda, Szczególna zdolność*, s. 20.

² Prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu (art. 777 § 1 pkt 1 KPC).

³ Wątpliwości potęguje to, że struktury niebędące podmiotami prawa cywilnego mogą być podmiotami w innych sferach prawa, np. wewnętrzne, niesamodzielne jednostki organizacyjne uznaje się za pracodawców wewnątrznych w rozumieniu art. 3 KP. Szerzej na ten temat dalej.

⁴ Na mocy art. 1 pkt 1 ustawy z 9.5.2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 831).

⁵ Por. uzasadnienie nowelizacji powołanej w poprzednim przypisie – druk sejmowy Nr 715, Sejm V kadencji, pkt II.1.

⁶ Artykuł 33¹ KC został wprowadzony 25.9.2003 r. na mocy art. 1 pkt 2 ustawy z 14.2.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408).

li właśnie jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną⁷. Następnie został uchylony⁸ art. 64 § 2 KPC, który przed 3.5.2012 r. przewidywał, że zdolność sądową mają także organizacje społeczne⁹ dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów, choćby nie posiadały osobowości prawnej. W rezultacie z art. 64 KPC – mimo dosyć skomplikowanej konstrukcji, stanowiącej pokłosie opisanych zmian legislacyjnych – wynika obecnie prosta zasada, że zdolność sądowa przysługuje wszystkim trzem kategoriom podmiotów prawa cywilnego¹⁰. Innymi słowy, każda osoba fizyczna, każda osoba prawna, a także każda inna jednostka organizacyjna wyposażona w zdolność prawną ma zdolność sądową w procesie. Stosownie do art. 13 § 2 KPC rozciąga się ona na inne rodzaje postępowań unormowanych w KPC, w tym na postępowanie egzekucyjne¹¹.

Postępowanie egzekucyjne z udziałem podmiotów określonych w art. 64 § 1 i 1¹ KPC nie nastrocza trudności natury konstrukcyjnej¹². Z założenia podmioty te mają własny majątek – zarówno aktywa (mienie w rozumieniu art. 44 KC), jak i pasywa. Osoby fizyczne, osoby prawne, a także inne jednostki organizacyjne wyposażone w zdolność prawną mogą być podmiotami praw i obowiązków cywilnoprawnych. Powoduje to, że z ich udziałem – zarówno w roli wierzyciela, jak i dłużnika – może odbywać się egzekucja.

Wątpliwości co do układu podmiotowego postępowania egzekucyjnego pojawiają się wówczas, gdy postępowanie rozpoznawcze toczyło się z udziałem struktury wyposażonej w zdolność sądową na podstawie przepisu odrębnego od art. 64 KPC. Jest to zawsze zdolność sądowa szczególna¹³, obejmuje bowiem tylko niektóre postępowania, określone w przepisie stanowiącym jej źródło¹⁴. Odwołując się do przykładów kodeksowych – z art. 460 § 1 KPC wynika, że w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych zdolność sądową mają także pracodawcy wewnętrzni¹⁵ (niebędący podmiotami prawa cywilne-

⁷ Do owej trzeciej kategorii podmiotów zalicza się handlowe spółki osobowe, spółki kapitałowe w organizacji, stowarzyszenia zwykle oraz wspólnoty mieszkaniowe. Przesądono ponadto, że zdolność prawną w rozumieniu art. 33¹ § 1 KC – a w konsekwencji zdolność sądową na podstawie art. 64 § 1¹ KC – mają kasy zapomogowo-pożyczkowe (por. art. 9 ustawy z 11.8.2021 r. o kasach zapomogowo-pożyczkowych, Dz.U. z 2021 r. poz. 1666).

Nie jest natomiast jasne, czy zdolność prawną – a w konsekwencji sądową – mają główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń oraz zagranicznych zakładów asekuracji. Wątpliwości wynikają z tego, że są to jednostki organizacyjne wewnętrzne (niesamodzielne), wchodzące w skład podmiotów prawa, jakimi są zagraniczne zakłady ubezpieczeń i zagraniczne zakłady reasekuracji. Szerzej na ten temat dalej.

⁸ Na mocy art. 1 pkt 10 ustawy z 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381).

⁹ W pierwotnym brzmieniu art. 64 § 2 KPC – jednostki organizacyjne ludu pracującego.

¹⁰ A. Jakubecki, Zdolność sądowa według Kodeksu postępowania cywilnego i przepisów odrębnych, w: K. Markiewicz, A. Torbus (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26–29.9.2013 r.), Warszawa 2014, s. 87; P. Grzegorzczak, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, Warszawa 2016, kom. do art. 64, teza 17.

¹¹ A. Marciniak, Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 2019, s. 125.

¹² W tym układzie podmiotowego postępowania egzekucyjnego.

¹³ Zdolność sądowa podmiotów określonych w art. 64 § 1 i 1¹ KPC ma charakter ogólny – w tym znaczeniu, że obejmuje wszystkie postępowania uregulowane w KPC, niezależnie od ich przedmiotu. Por. M. Sawczuk, Zdolność sądowa według Kodeksu postępowania cywilnego, NP 1969, Nr 11–12, s. 1684.

¹⁴ Szerzej M. Dziurda, Szczególna zdolność, s. 133 i n.

¹⁵ Z brzmienia art. 460 § 1 KPC wynika, że w sprawach określonych w tym przepisie zdolność sądową mają pracodawcy, chociażby nie posiadali „osobowości prawnej”. *De lege lata* nie ma jednak potrzeby stosowania tej szczególnej regulacji do pracodawców będących określonymi w art. 33¹ § 1 KC jednostkami organizacyjnymi, którym

go)¹⁶, zaś art. 691³ KPC przyznaje zdolność sądową dyrektorowi i radzie pracowniczej w sprawach rozpoznawanych w postępowaniach nieprocesowych służących rozstrzygnięciu sporów między tymi organami przedsiębiorstwa państwowego.

Liczne dalsze przypadki szczególnej zdolności sądowej przewidują przepisy pozakodeksowe¹⁷. Może ona przysługiwać organom¹⁸ (np. wymienionym w art. 6 ust. 2 NierCudzU), wewnętrznym, niesamodzielnym jednostkom organizacyjnym (np. Instytutowi Pamięci Narodowej w sprawach o ochronę dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej i Narodu Polskiego¹⁹), a nawet funkcjom, np. funkcji redaktora naczelnego w sprawach dotyczących publikacji sprostowania prasowego²⁰. W takich przypadkach w treści tytułu egzekucyjnego, jako wierzyciel albo dłużnik oznaczana jest przez sąd struktura niemająca podmiotowości cywilnoprawnej, a w konsekwencji niemająca własnego majątku²¹. Oceny wymaga, jak powinna się toczyć wówczas egzekucja, a w szczególności czy może być skierowana przeciwko takiej strukturze, która co prawda – na podstawie przepisu odrębnego od art. 64 KPC – występowała w imieniu własnym jako strona (uczestnik) postępowania rozpoznawczego, ale na gruncie prawa cywilnego materialnego nie może być dłużnikiem ani wierzycielem.

Przepisy nie regulują w sposób odrębny postępowania egzekucyjnego z udziałem struktur niemających zdolności prawnej, które przez przepisy odrębne od art. 64 KPC zostały wyposażone w szczególną zdolność sądową²². Wywołuje to wątpliwości, w jaki sposób ma się toczyć egzekucja, jeżeli w tytule egzekucyjnym, w szczególności wyroku, jako dłużnik albo wierzyciel została oznaczona wewnętrzna jednostka organizacyjna, organ, lub funkcja²³. Kontrowersje dotyczą w praktyce przede wszystkim tego, czy egzekucja może być prowadzona przeciwko takiej strukturze, która ze względu na brak podmiotowości prawnej nie ma wła-

ustawa przyznaje zdolność prawną. Stosownie do art. 64 § 1¹ KPC jednostki te, o charakterze samodzielnym (np. handlowe spółki osobowe), mają zdolność sądową ogólną, obejmującą postępowania cywilne niezależnie od ich przedmiotu, a zatem także w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. W obecnym stanie prawnym – po objęciu hipotezą art. 64 KPC wszystkich podmiotów mających zdolność prawną – art. 460 § 1 KPC jest źródłem zdolności sądowej pracodawców wewnętrznych, niesamodzielnym z punktu widzenia prawa cywilnego.

¹⁶ A w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych także organy rentowe oraz wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności.

¹⁷ Szerzej *M. Dziurda*, *Szczególna zdolność*, s. 167 i n.

¹⁸ Tak wprost *W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 175.

¹⁹ Zgodnie z art. 53p ustawy z 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 177), „w sprawach tych Instytut Pamięci Narodowej ma zdolność sądową”, chociaż nie jest podmiotem prawa cywilnego, a jedynie państwową jednostką organizacyjną bez osobowości prawnej (*statio fisci*).

²⁰ W uchw. SN z 22.6.2017 r. (III CZP 8/17, OSNC 2018, Nr 3, poz. 27) wyjaśniono, że powództwo o opublikowanie sprostowania, o którym mowa w art. 39 ust. 1 PrPras, wytacza się przeciwko redaktorowi naczelnemu właściwego dziennika lub czasopisma, a nie przeciwko osobie fizycznej powołanej na to stanowisko. Pogląd ten można uznać za utrwalony w judykaturze – por. wyr. SN: z 21.7.2017 r., I CSK 11/17, Legalis; z 9.1.2019 r., I CSK 726/17, Legalis; z 4.10.2019 r., I CSK 416/18, OSNC 2020, Nr 7–8, poz. 61 oraz z 4.9.2020 r., II CSK 801/18, OSNC 2021, Nr 4, poz. 30.

²¹ Por. *M. Skrzypek*, *Redaktor naczelny jako strona postępowania egzekucyjnego*, *Nowa Currenda* 2021, Nr 11, s. 17 i n.

²² Jedynie w postępowaniu nieprocesowym służącym rozstrzygnięciu sporów między organami przedsiębiorstwa państwowego pewne regulacje w tym zakresie zawiera art. 691⁸ KPC. Szerzej na ten temat dalej.

²³ Posługuję się pojęciem tytułu egzekucyjnego wydanego przeciwko strukturze wyposażonej w szczególną zdolność sądową, a nie tytułu wykonawczego, ponieważ wątpliwości dotyczą m.in. tego, czy klauzula wykonalności może być nadana przeciwko takiej strukturze, czy jedynie przeciwko podmiotowi prawa cywilnego. Szerzej na ten temat dalej.

snego mienia. Nie jest również jasne, czy i w jaki sposób egzekucja może być prowadzona na rzecz takiej struktury²⁴.

Podstawowa wątpliwość dotyczy tego, czy struktury wyposażone w szczególną zdolność sądową – skoro w rozumieniu prawa cywilnego materialnego nie są samodzielnymi wierzycielami ani dłużnikami – mogą w takim charakterze występować w postępowaniu egzekucyjnym. Trudności te widoczne są w szczególności w postępowaniach dotyczących roszczeń pracowniczych. Na gruncie art. 460 § 1 KPC w dalszym ciągu przyjmuje się, że w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych zdolność sądowa przysługuje również tzw. pracodawcom wewnętrznym²⁵, a zwłaszcza urzędowi państwowym i samorządowym, ponieważ uznaje się je za pracodawców w rozumieniu art. 3 KP²⁶. Na podobnej zasadzie pracodawcami są także inne jednostki budżetowe, np. sądy²⁷. Powoduje to, że w sprawach z zakresu prawa pracy wyroki – zasądzające należności na rzecz pracownika, a zatem nadające się do egzekucji – zapadają przeciwko urzędowi państwowym i samorządowym, a także innym jednostkom budżetowym²⁸. Mimo że przyznano im podmiotowość w sferze prawa pracy, nie są one podmiotami prawa cywilnego. *De iure civili* stanowią jedynie państwowe jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej (*stationes fisci*), albo samorządowe jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej (*stationes municipi*)²⁹. Powoduje to niejasność, w jaki sposób powinna przebiegać egzekucja wyroku wydanego przeciwko takiej wewnętrznej strukturze (jednostce organizacyjnej), która w sferze cywilnoprawnej nie jest samodzielną, lecz korzysta z podmiotowości prawnej, odpowiednio, Skarbu Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego³⁰.

Przyjmuje się ponadto, chociaż nie jest to już stanowisko jednolite, że pracodawcami mogą być niektóre wewnętrzne jednostki organizacyjne innych osób prawnych, a także wyodrębnione części składowe jednostek organizacyjnych wyposażonych w zdolność prawną na podstawie art. 33¹ KPC – np. oddziały spółek handlowych³¹. Wskazuje się na trzy zasadnicze

²⁴ Nie tylko dłużnik, ale i wierzyciel powinien być w tytule egzekucyjnym oznaczony. Zob. T. Zembrzuski, Oznaczenie wierzyciela w notarialnym tytule egzekucyjnym – niedopuszczalność sporządzenia tytułu „na okaziciela”, Rej. 2017, Nr 11, s. 81 i n.

²⁵ Por. Ł. Pisarczyk, Pracodawca wewnętrzny, MPP 2004, Nr 12, *passim*; M. Gersdorf, Jeszcze w sprawie sporu o pojęcie pracodawcy, PiZS 1997, Nr 2, s. 35; K. Jaśkowski, w: K. Jaśkowski, E. Maniewska, Kodeks pracy. Komentarz, Lex/el. 2021, kom. do art. 3, pkt 1.1 i 2.

²⁶ K. Gónera, Zatrudnianie i zwalnianie pracowników samorządowych, Służba Pracownicza 2010, Nr 10, s. 4; K.W. Baran, w: K.W. Baran (red.), Kodeks pracy. Komentarz, Warszawa 2020, kom. od art. 3, pkt 2.5. Co do zasady nie są natomiast pracodawcami Skarb Państwa ani jednostki samorządu terytorialnego. Jednakże Skarb Państwa może być pracodawcą dla tzw. służb mundurowych – por. wyr. SN z 13.1.2015 r., II PK 82/14, Legalis. Szerzej M. Dziurda, Zdolność sądowa jednostek organizacyjnych Krajowej Administracji Skarbowej w sprawach o roszczenia funkcjonariuszy, PiZS 2021, Nr 1, s. 29 i n.

²⁷ Uchw. SN z 23.7.1993 r., I PZP 30/93, OSNCP 1994, Nr 6, poz. 123 z krytyczną glosą Z. Hajna, OSP 1997, Nr 12, poz. 217.

²⁸ Por. wyr. SN z 15.5.2019 r. (II PK 28/18, Legalis), w którym potwierdzono, że zgodnie z art. 460 § 1 KPC, zdolność sądową i procesową ma także pracodawca, chociażby nie posiadał osobowości prawnej. Pracodawcą, a więc stroną postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy, nigdy nie jest Skarb Państwa, lecz państwowa jednostka organizacyjna uprawniona do samodzielnego zatrudniania pracowników. Nie ma więc tutaj zastosowania art. 67 § 2 zd. 1 KPC, zgodnie z którym w postępowaniu procesowym „zwykłym” stroną jest zawsze Skarb Państwa, a tylko personifikuje go jednostka organizacyjna, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie (*statio fisci*).

²⁹ Co do pojęcia *statio municipi* por. post. SN z 8.10.2014 r., II CSK 781/13, OSNC 2015, Nr 9, poz. 108.

³⁰ Gminy, powiatu albo województwa, które są osobami prawnymi.

³¹ Co do kryteriów, których spełnienie jest niezbędne do uznania wewnętrznej jednostki organizacyjnej za pracodawcę wewnętrznego, zob. wyr. SN z 2.9.2020 r., I PK 39/19, OSNP 2021, Nr 10, poz. 108.

cechy wewnętrznej jednostki organizacyjnej, które pozwalają przypisać jej przymiot pracodawcy – wystarczającą samodzielność organizacyjną i finansową, zatrudnianie pracowników we własnym imieniu oraz sformalizowane wyodrębnienie takiego podmiotu³². Nie ma wśród tych cech wyodrębnienia majątkowego – nie byłoby ono zresztą możliwe, skoro chodzi o jednostki wewnętrzne, niesamodzielne. W konsekwencji wątpliwości budzi, w jaki sposób powinna się odbywać egzekucja świadczeń zasądzonych od takich pracodawców wewnętrznych, skoro nie są podmiotami prawa cywilnego i nie mają własnego mienia. Zauważyć należy, że problemy takie nie występują, jeżeli zgodnie z podejściem podmiotowym za pracodawcę uznaje się osobę prawną albo jednostkę organizacyjną określoną w art. 33¹ § 1 KC i przeciwko takiemu podmiotowi wyda wyrok.

Z przedstawionym zagadnieniem usiłował się zmierzyć Sąd Najwyższy w wyr. z 19.5.2016 r.³³ Stwierdził w nim, że jeśli jednostka organizacyjna będąca częścią składową osoby prawnej spełnia przesłanki przyznania jej statusu pracodawcy wewnętrznego, to jednostka taka – niebędąca podmiotem prawa cywilnego – jest stroną w stosunkach pracy i to jej art. 460 § 1 KPC przyznaje zdolność sądową w sprawach z zakresu prawa pracy. Jednocześnie jednak wyodrębnienie organizacyjne pracodawców wewnętrznych nie oznacza ich samodzielnego bytu – odrębnego od osób prawnych, w skład których wchodzi. Również wyodrębnienie finansowe pracodawców wewnętrznych nie jest rzeczywiste, skoro część składowa osoby prawnej nie jest właścicielem żadnego mienia, które nie byłoby mieniem osoby prawnej, w skład której wchodzi. Powoduje to liczne komplikacje w zakresie majątkowej odpowiedzialności pracodawców wewnętrznych za zobowiązania wobec zatrudnianych pracowników³⁴. W celu ich minimalizacji przyjmuje się, że jeśli pracodawca jest częścią osoby prawnej, to za zobowiązania wobec pracowników ta osoba prawna ponosi odpowiedzialność całym swoim majątkiem³⁵. Wyodrębnienie finansowe pracodawcy wewnętrznego jest zatem tylko zabiegiem wewnątrzorganizacyjnym, niemającym wpływu na to, że odpowiedzialność majątkową wobec wierzycieli (pracowników) ponosi podmiot prawa cywilnego, w skład którego dany pracodawca wewnętrzny wchodzi – stwierdził Sąd Najwyższy. Jednocześnie jednak nie przesądził, jak powinna toczyć się egzekucja wyroku zasądzonego świadczenie od pracodawcy wewnętrznego. Wskazał jedynie, że zrozumiała jest sugestia sądu II instancji, iż „wyrok zasądający należność na rzecz pracownika powinien dotyczyć pracodawcy mającego zdolność egzekucyjną”. Uznał jednak, że kwestia ta nie została szczegółowo przeanalizowana w zaskarżonym postanowieniu, co uniemożliwiało pełne odniesienie się do zarzutów zażalenia.

Postulaty przedstawione przez SN są niewątpliwie trafne, trudno jednak znaleźć sposób, by w opisanej wyżej sytuacji wyrok zasądający należność na rzecz pracownika został wydany przeciwko podmiotowi dysponującemu własnym mieniem. Skoro art. 460 § 1 KPC wprost przyznaje zdolność sądową pracodawcy wewnętrznemu, to on jest stroną procesu w sprawie z zakresu prawa pracy. W konsekwencji wyrok, zgodnie z art. 777 § 1 pkt 1 KPC, wydawany jest przeciwko jednostce organizacyjnej wewnętrznej, która nie dysponuje własnym mieniem.

³² Por. wyr. SN z 30.1.2019 r., I PK 231/17, Legalis i powołane tam dalsze orzecznictwo.

³³ II PK 100/15, Legalis.

³⁴ Szeroko na ten temat *Z. Hajn*, Pojęcie pracodawcy po nowelizacji Kodeksu pracy, PIZS 1997, Nr 5, s. 19–25 i Nr 6, s. 30–34.

³⁵ *K. Jaskowski*, w: *K. Jaskowski, E. Maniewska*, Kodeks pracy, kom. do art. 3, pkt 3.1.

Problem egzekucji w oparciu o tytuły egzekucyjne³⁶ wydane w sprawach, które w postępowaniu rozpoznawczym toczyły się z udziałem struktur wyposażonych w szczególną zdolność sądową, ma szerszy zakres i może dotyczyć w zasadzie wszystkich przypadków zdolności sądowej wynikającej z przepisów odrębnych od art. 64 KPC. Co prawda, nie wszystkie wyroki wydawane w sprawach z udziałem takich struktur nadają się do egzekucji. Jeżeli chodzi o wyposażone w szczególną zdolność sądową organy, zazwyczaj ich legitymacja publiczna (a w konsekwencji szczególna zdolność sądowa)³⁷ ma charakter jedynie czynny i umożliwia wytaczanie powództw o ustalenie³⁸ albo o ukształtowanie³⁹, a wydane w takich sprawach wyroki do egzekucji się nie nadają. Mogą jednak zawierać rozstrzygnięcia⁴⁰ o kosztach postępowania⁴¹, te zaś podlegają egzekucji komorniczej.

Do wykonania w drodze egzekucji nadają się też np. wyroki w sprawach o publikację sprostowania prasowego, w których zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego legitymacją bierną ma wyposażona w szczególną zdolność sądową funkcja redaktora naczelnego⁴². Może to w tym przypadku dotyczyć nie tylko rozstrzygnięcia o kosztach (podlegającego egzekucji komorniczej), ale i samego wyroku nakazującego publikację sprostowania, którego egzekucja odbywa się z udziałem sądu, w sposób określony w art. 1050 KPC⁴³. W literaturze trafnie przyjęto, że skoro redaktor naczelny – jako organ dziennika lub czasopisma, a nie jako skonkretyzowana z imienia i nazwiska osoba fizyczna – jest uprawniony do bycia stroną postępowania rozpoznawczego, to nic nie stoi na przeszkodzie, by stał się stroną postępowania egzekucyjnego. Jeśli zaś chodzi o obowiązek określenia go w treści klauzuli wykonalności, to należy przyjąć, iż redaktor naczelny – rozumiany jako funkcja – nie ma numeru PESEL, NIP i nie jest ujawniony w KRS ani innym właściwym rejestrze, toteż nie ma obowiązku (ani możliwości) wskazania tych danych w treści klauzuli wykonalności⁴⁴. Tak przyjął Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie w post. z 24.5.2021 r.⁴⁵, które zapadło w wyniku skargi

³⁶ Zazwyczaj są to orzeczenia prawomocne albo podlegające natychmiastowemu wykonaniu, ale w grę wchodzi też ugody sądowe (por. art. 777 § 1 pkt 1 KPC).

³⁷ Co do relacji między szczególną zdolnością sądową a legitymacją procesową zob. *M. Dziurda*, Legitymacja procesowa a szczególna zdolność sądowa, w: *K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021, s. 93 i n.

³⁸ Zob. np. art. 199a ust. 3 ustawy z 29.8.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.) w zw. z art. 189¹ KPC, z których wynika, że organ podatkowy może wytoczyć powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, o ile jest to niezbędne dla oceny skutków podatkowych.

³⁹ Por. np. art. 459 ustawy z 11.9.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1129 ze zm.), w myśl którego Prezes Urzędu Zamówień Publicznych może wytoczyć powództwo o unieważnienie umowy zawartej z naruszeniem przepisów o zamówieniach publicznych.

⁴⁰ W formie zawartego w wyroku ustalającym albo prawnokształtującym postanowienia w przedmiocie zwrotu kosztów procesu.

⁴¹ Odrębną kwestię stanowi, czy wyposażone w szczególną zdolność sądową państwowe jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz organy państwowe objęte są zwolnieniem od kosztów sądowych przewidzianym w art. 94 KSCU – por. *M. Dziurda*, *Szczególna zdolność*, s. 466 i n.

⁴² Uchw. SN z 22.6.2017 r., III CZP 8/17, OSNC 2018, Nr 3, poz. 27.

⁴³ W doktrynie wyrażane są jednak wątpliwości, kogo można ukarać grzywną zgodnie z art. 1050 § 1 KPC w sytuacji, kiedy zawarty w wyroku nakaz publikacji sprostowania odnosi się do funkcji redaktora naczelnego, czyli bytu, który ze względu na brak podmiotowości prawnej nie może mieć statusu dłużnika. Por. *W. Machala*, Status pozwanego w sprawie o publikację sprostowania prasowego. Glosa do wyr. SN z 4.9.2020 r., II CSK 801/18, OSP 2021, Nr 7–8, poz. 57.

⁴⁴ *M. Skrzypek*, Redaktor naczelny jako strona postępowania egzekucyjnego, *Nowa Currenda* 2021, Nr 11, s. 18.

⁴⁵ II Co 210/21, niepubl.

wierzyciela redaktora naczelnego, na rzecz którego komornik odmówił wszczęcia egzekucji z powodu braku wskazania identyfikatora numerycznego w treści klauzuli wykonalności⁴⁶.

Nasuwa się zatem pytanie, w jaki sposób powinna się odbywać egzekucja w tego rodzaju sprawach. Rozważenia wymagają różne koncepcje. Po pierwsze, można byłoby przyjąć, że chociaż postępowanie rozpoznawcze toczy się z udziałem struktury wyposażonej w szczególną zdolność sądową (organu, wewnętrznej jednostki organizacyjnej, albo funkcji), to w wyroku (tytule egzekucyjnym) jako strona powinien być oznaczony podmiot (osoba prawna albo jednostka organizacyjna określona w art. 33¹ § 1 KC), w skład którego dana struktura wchodzi. Trudno jednak wskazać podstawę prawną dla takiego zabiegu. Skoro stroną danego postępowania jest określona struktura, wyposażona przez przepis odrębny od art. 64 KPC w zdolność sądową, to ona powinna zostać wymieniona w sentencji wyroku. Nie ma przepisu, który pozwalałby na modyfikacje w tym zakresie. Potwierdza to praktyka. Przykładowo, w przewidzianych w art. 6 ust. 2 NierCudzU sprawach o stwierdzenie nieważności nabycia nieruchomości⁴⁷ jako powoda oznacza się nie Skarb Państwa (podmiot prawa cywilnego) reprezentowany przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (organ), lecz bezpośrednio tego ministra⁴⁸. Od tak oznaczonej strony powodowej zasądza się zwrot kosztów postępowania na rzecz pozwanego – por. np. wyr. SA w Warszawie z 8.3.2016 r.⁴⁹, w którym zwrot kosztów procesu zasądzono od „ministra”, ponieważ jego powództwo zostało oddalone.

Po drugie, skoro struktura niemająca szczególnej zdolności sądowej została oznaczona w tytule egzekucyjnym (wyroku), rozważenia wymaga koncepcja, by klauzulę wykonalności nadawać na rzecz podmiotu prawa cywilnego, w skład którego ta struktura wchodzi, albo przeciwko takiemu podmiotowi (w zależności od tego, czy chodzi o wierzyciela czy dłużnika). Innymi słowy, jeżeli np. w sprawie przewidzianej w art. 6 ust. 2 NierCudzU zwrot kosztów procesu został zasądzony – na rzecz pozwanego – od powoda, którym jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji⁵⁰, można byłoby rozważać nadanie klauzuli wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez tego ministra. Także do takiego zabiegu nie ma jednak podstawy prawnej. W szczególności brak podstaw do zastosowania art. 788 § 1 KPC, ponieważ w analizowanej sytuacji nie dochodzi do przejścia uprawnienia lub obowiązku po powstaniu tytułu egzekucyjnego na inny podmiot, co byłoby możliwe jedynie w razie odrębności podmiotowej pierwotnego dłużnika albo wierzyciela od dłużnika albo wierzyciela następczego. Tymczasem trudno przyjąć odrębność podmiotową pomiędzy organami albo wewnętrznymi jednostkami organizacyjnymi (oznaczonymi w tytule egzekucyjnym), a podmiotami, w których strukturze się mieszczą – nawet jeśli podmioty te nie zostały wymienione w tytule egzekucyjnym. Przemawia to przeciwko wykorzystaniu art. 788 § 1 KPC, ponieważ po powstaniu tytułu egzekucyjnego nie zachodzi nic takiego, co można

⁴⁶ Orzeczenie cytowane za *M. Skrzypek*, Redaktor naczelny jako strona postępowania egzekucyjnego, *Nowa Currenda* 2021, Nr 11, s. 18.

⁴⁷ Jak przyjęto w uchw. SN z 20.11.2015 r. (III CZP 80/15, OSNC 2016, Nr 12, poz. 141), roszczenie przewidziane w art. 6 ust. 2 NierCudzU zmierza do stwierdzenia nieważności skutku w postaci nabycia własności (użytkowania wieczystego) nieruchomości.

⁴⁸ Por. np. wyr. SN z 17.4.2019 r., II CSK 135/18, *Legalis* oraz post. SN z 30.10.2013 r., V CSK 509/12, *Legalis*.

⁴⁹ VI ACa 52/15, *Legalis*.

⁵⁰ Będący obecnie ministrem właściwym do spraw wewnętrznych w rozumieniu art. 6 ust. 2 NierCudzU. Por. § 2 rozp. Prezesa Rady Ministrów z 18.11.2019 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz.U. z 2019 r. poz. 2264).

byłoby uznać za przejście uprawnienia lub obowiązku z oznaczonej w tym tytule egzekucyjnej struktury wewnętrznej na podmiot, w skład którego ta struktura wchodzi.

Dodać należy, że klauzula wykonalności z zaznaczeniem przejścia uprawnienia lub obowiązku na podstawie art. 788 § 1 KPC może zostać nadana, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Nie ma dokumentu, który mógłby wykazywać przejście uprawnienia lub obowiązku z oznaczonej w tytule wykonawczym struktury wyposażonej w szczególną zdolność sądową na podmiot prawa, w skład którego wchodzi. W uchw. SN z 14.6.2019 r.⁵¹ przyjęto, co prawda, że klauzula wykonalności na podstawie art. 788 § 1 KPC może zostać nadana w oparciu bezpośrednio o przepis prawa⁵². Nie ma jednak także przepisu, z którego wynikałoby przejście uprawnienia lub obowiązku ze struktury wyposażonej w szczególną zdolność sądową na podmiot, w skład którego wchodzi. Wynika to z tego, że do tego przejścia po powstaniu tytułu egzekucyjnego nie dochodzi.

Po trzecie, można do omawianego zagadnienia podejść praktycznie i przyjąć, że chociaż w tytule wykonawczym (nie tylko w tytule egzekucyjnym, ale i klauzuli wykonalności) jako wierzyciel albo dłużnik zostaje oznaczona struktura niemająca zdolności sądowej, to egzekucja prowadzona jest, odpowiednio, na rzecz podmiotu prawa cywilnego, w skład którego ta struktura wchodzi, albo przeciwko takiemu podmiotowi. Takie założenie przyjął, jak się wydaje, Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchw. z 22.6.2017 r.⁵³, stwierdzając, że obowiązek wykonania wyroku uwzględniającego powództwo przewidziane w art. 39 ust. 1 PrPras realnie został nałożony na wydawcę, gdyż to on poniesie koszty publikacji, a jedynie wykonanie tego obowiązku ciąży na redaktorze naczelnym – chociaż zgodnie z powołaną uchwałą pozwanym jest funkcja redaktora naczelnego⁵⁴. Co więcej, Sąd Najwyższy uznał za regułę, że „koszty procesu ponosi podmiot prawa cywilnego, w którego strukturach jest usytuowany organ posiadający szczególną zdolność sądową”. Regułę tę można rozciągnąć na wszystkie kategorie struktur wyposażonych w szczególną zdolność sądową – nie tylko organy, ale także wewnętrzne (niesamodzielne na gruncie prawa cywilnego⁵⁵) jednostki organizacyjne oraz funkcje. Ponadto, zasada ta może mieć zastosowanie nie tylko wtedy, kiedy struktura wyposażona w szczególną zdolność sądową jest dłużnikiem, ale i wówczas, gdy jest wierzycielem. Takie same zasady, jak w przypadku kosztów, należałoby odnieść do świadczenia głównego.

Przyjęcie tego stanowiska prowadzi do wniosku, że jeżeli w tytule egzekucyjnym, a następnie wykonawczym, jako dłużnik albo wierzyciel oznaczona została działająca w oparciu o szczególną zdolność sądową struktura niemająca podmiotowości cywilnoprawnej (organ, wewnętrzna jednostka organizacyjna albo funkcja), rzeczywistym dłużnikiem albo wierzycielem jest podmiot prawa cywilnego, w skład którego ta struktura wchodzi.

Stosowanie powyższej zasady nie jest w praktyce trudne w przypadkach, w których jako wierzyciel albo dłużnik zostaje w tytule wykonawczym oznaczony organ państwowy

⁵¹ III CZP 4/19, OSNC 2020, Nr 3, poz. 26.

⁵² Por. także *M. Dziurda*, Nadanie klauzuli wykonalności na podstawie art. 788 § 1 KPC w oparciu bezpośrednio o przepis prawa, MoP 2019, Nr 19, s. 1053 i n.

⁵³ III CZP 8/17, Legalis.

⁵⁴ Podobne stanowisko zajął SN w uchw. z 17.9.2008 r., III CZP 79/08, OSNC 2009, Nr 5, Nr 69.

⁵⁵ Niesamodzielne w tym znaczeniu, że niemające osobowości ani zdolności prawnej, lecz wchodzące w skład podmiotu wyposażonego w któryś z tych przymiotów.

(np. minister właściwy do spraw wewnętrznych w sprawach przewidzianych w art. 6 ust. 2 NierCudzU) albo państwowa jednostka budżetowa (np. urząd albo sąd jako pracodawca w rozumieniu art. 460 § 1 KPC). Egzekucja świadczeń zasądzonych od takiej struktury odbywa się z rachunku właściwej państwowej jednostki organizacyjnej (jednostki budżetowej)⁵⁶. Jeżeli zgodnie z treścią tytułu wykonawczego dłużnikiem jest minister, egzekucja odbywa się z rachunku bankowego obsługującego go ministerstwa. Gdy dłużnikiem, oznaczonym w wyroku wydanym w sprawie z zakresu prawa pracy, jest np. urząd wojewódzki, egzekucja odbywa się z rachunku urzędu wojewódzkiego jako właściwej państwowej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej⁵⁷.

Jeszcze prostsza jest sytuacja, w której organ państwowy albo państwowa jednostka organizacyjna bez osobowości prawnej – zgodnie z treścią tytułu wykonawczego – są wierzycielami⁵⁸. W takim przypadku wyegzekwowana kwota musi trafić na rachunek właściwej państwowej jednostki budżetowej będącej oznaczonym w tytule wykonawczym wierzycielem (albo obsługującej będący wierzycielem organ), a za jej pośrednictwem – na rachunek dochodów budżetu państwa.

Analogiczne reguły można stosować w sytuacji, gdy oznaczonymi w tytule wykonawczym dłużnikami albo wierzycielami są wyposażone w szczególną zdolność sądową organy samorządowe⁵⁹ albo samorządowe jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej⁶⁰ (*stationes municipi*). Zasądzone świadczenie jest egzekwowane z rachunku bankowego jednostki samorządu terytorialnego⁶¹ (gdy struktura samorządowa jest dłużnikiem), albo po wyegzekwowaniu trafiają na ten rachunek (gdy zgodnie z tytułem wykonawczym wierzycielem jest organ samorządowy albo samorządowa jednostka organizacyjna bez osobowości prawnej). To bowiem jednostka samorządu terytorialnego (gmina, powiat, województwo) jako osoba prawna ma własny majątek.

Wobec braku odmiennych regulacji reguły te można rozciągnąć także na przypadki, w których wierzycielem albo dłużnikiem jest wewnętrzna struktura podmiotu innego niż Skarb Państwa albo jednostka samorządu terytorialnego – osoby prawnej, jak również jednostki organizacyjnej wyposażonej w zdolność prawną zgodnie z art. 33¹ § 1 KC. Jeżeli dłużnikiem oznaczonym w tytule wykonawczym jest oddział spółki handlowej (kapitałowej albo osobowej) – np. jako pracodawca w rozumieniu art. 3 KP oraz art. 460 § 1 KPC – egzekucja musi być skierowana przeciwko spółce. Pozwala to uznać, że egzekucja może zostać skierowana do całego mienia spółki, a nie jedynie do tych jego składników, które są powiązane z od-

⁵⁶ Jak się wydaje, można w takiej sytuacji stosować art. 1060 KPC, ale nie wprost (ponieważ w ujęciu formalnym dłużnikiem jest nie Skarb Państwa, lecz urząd państwowy albo państwowa jednostka budżetowa), lecz w drodze analogii. Dotyczy to nie tylko roszczeń pieniężnych, ale i niepieniężnych. Szerzej *M. Dziurda*, w: *P. Ryłski* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2021, kom. do art. 1060, Nb 21–26.

⁵⁷ Por. art. 33 ust. 1 pkt 2 ustawy z 8.8.1996 r. o Radzie Ministrów (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 178 ze zm.), w myśl którego ministra obsługuje ministerstwo lub inny urząd administracji rządowej.

⁵⁸ W szczególności w zakresie zwrotu kosztów postępowania.

⁵⁹ Np. wójt (burmistrz, prezydent miasta) w sprawach określonych w art. 6 ust. 2 NierCudzU.

⁶⁰ Np. urząd gminy, jako pracodawca, w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 460 § 1 KPC).

⁶¹ Przy czym jednostek samorządu terytorialnego nie obejmuje ograniczenie wynikające z art. 1060 § 2 KPC, z którego wynika, że egzekucja przeciwko określonym podmiotom może być prowadzona jedynie z rachunku bankowego. Z przywileju tego korzystają tylko Skarb Państwa, a także Narodowy Bank Polski (por. art. 57 ust. 2 ustawy z 29.8.1997 r. o Narodowym Banku Polskim, t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 492 ze zm.).

działem, który został przez sąd uznany za pracodawcę i oznaczony jako dłużnik w wyroku zasądającym należności na rzecz pracownika⁶². Symetrycznie, jeżeli oddział spółki oznaczony jest w tytule wykonawczym jako wierzyciel (w szczególności w zakresie zwrotu kosztów postępowania), wyegzekwowane środki *de iure civili* muszą przyspaść spółce, w skład której ten oddział wchodzi.

W mojej ocenie jest to najbardziej efektywny sposób postępowania, gdy w tytule egzekucyjnym jako dłużnik albo wierzyciel została oznaczona struktura niemająca zdolności prawnej. Jego prawidłowość znajduje pośrednie potwierdzenie w art. 691⁸ KPC, stosownie do którego w postępowaniach nieprocesowych służących rozpoznawaniu sporów między organami przedsiębiorstwa państwowego „koszty postępowania obciążające zarówno radę pracowniczą, jak i dyrektora przedsiębiorstwa ponosi przedsiębiorstwo”. Można przyjąć, że przepis ten ma zastosowanie m.in. w przewidzianych w art. 691¹ § 1 pkt 2 i 3 KPC tzw. sporach zewnętrznych, w których jednym z uczestników jest dyrektor albo rada pracownicza przedsiębiorstwa państwowego, a drugim Skarb Państwa⁶³. W doktrynie trafnie przyjęto, że w takich sprawach zwrot kosztów postępowania zasądzany jest na rzecz albo od wyposażonych w szczególną zdolność sądową organów – dyrektora, bądź też rady pracowniczej. Nie ma podstaw, by zasądzać je od albo na rzecz przedsiębiorstwa państwowego (jako osoby prawnej), nie jest bowiem ono uczestnikiem postępowań określonych w art. 691¹ § 1 KPC, sąd nie może zaś orzekać o zwrocie kosztów postępowania wobec podmiotu, który nie był uczestnikiem postępowania⁶⁴. Jednocześnie z art. 691⁸ KPC wyraźnie wynika, że koszty te ponosi (na rzecz Skarbu Państwa) przedsiębiorstwo państwowe jako podmiot prawa, w strukturze którego mieszczą się wyposażone w szczególną zdolność sądową organy. Symetrycznie, koszty zasądzone (od Skarbu Państwa) na rzecz wyposażonych w szczególną zdolność sądową organów przedsiębiorstwa państwowego *de iure civili* przysługują temu przedsiębiorstwu jako osobie prawnej. Taką samą zasadę można przyjąć w przypadku innych struktur wyposażonych w zdolność sądową na podstawie przepisów odrębnych od art. 64 KPC⁶⁵. Znajduje to wsparcie także w art. 106 KPC, o czym dalej.

⁶² Jest to spójne z przyjmowanym w doktrynie i orzecznictwie założeniem, że jeśli pracodawca jest częścią osoby prawnej, to za zobowiązania wobec pracowników ta osoba prawna ponosi odpowiedzialność całym swoim majątkiem. Por. wyr. SN z 19.5.2016 r., II PK 100/15, Legalis, a także K. Jaśkowski, w: K. Jaśkowski, E. Maniewska, Kodeks pracy, kom. do art. 3, pkt 3.1.

⁶³ W sporach zewnętrznych z organami przedsiębiorstwa państwowego Skarb Państwa reprezentowany przez organ założycielski lub organ sprawujący nadzór nad przedsiębiorstwem. Tak pośrednio P. Rylski, Postępowania nieprocesowe służące rozstrzygnięciu sporów z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych oraz innych sporów wewnątrz korporacyjnych i nadzorczych w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Handlowego. Tom 7. Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców, Warszawa 2013, s. 417–418.

⁶⁴ J. Jagiela, w: A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729, Warszawa 2020, kom. do art. 691⁸, Nb 3.

⁶⁵ Uzasadnione wydaje się w szczególności stosowanie art. 691⁸ KPC *per analogiam* w sprawach, w których uchwałę organu stanowiącego (zgromadzenia albo walnego zgromadzenia) zaskarżają do sądu wyposażone w szczególną zdolność sądową organy spółek kapitałowych (zarząd, rada nadzorcza lub komisja rewizyjna – por. art. 250 pkt 1 oraz art. 422 § 2 pkt 1 KSH), albo zarząd spółdzielni (art. 42 § 4 PrSpółdz). Skoro ustawodawca przyznał tym organom – z istoty rzeczy niemającym własnego mienia, odrębnego od mienia spółki albo spółdzielni, w skład której wchodzi – szczególną zdolność sądową w sprawach w przedmiocie zaskarżenia uchwał, nieuniknione wydaje się przyjęcie, że koszty postępowania obciążające swoje organy (występujące w roli powoda) ponosi spółka albo spółdzielnia, chociaż sama występuje w procesie po przeciwnej, pozwanej stronie. Odrębną kwestię stanowi zasadność orzekania w takiej sytuacji o zwrocie kosztów postępowania – por. *mutatis mutandis* M. Tyczka, Postępowanie sądowe w sprawach związanych z działalnością przedsiębiorstw państwowych i ich samorządów, RPEiS 1982, Nr 2, s. 38; J. Jagiela, w: A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego, kom. do art. 691⁸, Nb 4; T. Erciński,

Pośrednio przemawia to za prawidłowością praktyki, że jeśli w tytule wykonawczym jako dłużnik albo wierzyciel oznaczona jest struktura niebędąca podmiotem prawa cywilnego (organ, wewnętrzna jednostka organizacyjna, albo funkcja) – co wynika z tego, że w oparciu o szczególną zdolność sądową występowała jako strona albo uczestnik postępowania cywilnego – to mimo brzmienia tytułu wykonawczego egzekucja odbywa się na rzecz albo przeciwko podmiotowi prawa cywilnego, w skład którego wchodzi struktura oznaczona w tytule wykonawczym jako wierzyciel albo dłużnik.

Dodać należy, że w razie przyjęcia, że zdolność prawna w rozumieniu art. 33¹ § 1 KC – a w konsekwencji zdolność sądowa stosownie do art. 64 § 1¹ KPC – przysługuje głównym oddziałom zagranicznych zakładów ubezpieczeń i reasekuracji, należałoby uznać, że egzekucja na rzecz lub przeciwko nim stanowiłaby z cywilnoprawnego punktu widzenia egzekucję na rzecz lub przeciwko zagranicznemu zakładowi ubezpieczeń albo zakładowi reasekuracji. Oddziały, nawet główne, nie są przecież odrębnymi podmiotami prawa, które dysponowałyby własnym majątkiem. Z tego właśnie względu część doktryny wyraża wątpliwości, czy głównym zakładom ubezpieczeń i głównym zakładom reasekuracji przysługuje zdolność prawna, a w konsekwencji zdolność sądowa⁶⁶, chociaż z art. 179 ust. 1 ustawy z 11.9.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej⁶⁷ wynika, że główny oddział zagranicznego zakładu ubezpieczeń albo zakładu reasekuracji może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywanym.

Odrębnego omówienia wymagają tytuły egzekucyjne wydane w sprawach, które prowadzone były na podstawie podstawienia procesowego. Jeżeli chodzi o podstawienie bezwzględne (subrogację)⁶⁸, zazwyczaj rozciąga się także na postępowanie egzekucyjne. Uznaje się np., że art. 144 ust. 1 PrUpad, w myśl którego po ogłoszeniu upadłości postępowania sądowe dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu, odnosi się do wszelkich postępowań dotyczących masy upadłości, nie tylko rozpoznawczych, ale także egzekucyjnych⁶⁹. Znajduje to wyraz w art. 788 § 2 KPC⁷⁰, wyrażającym ogólną regułę, że za przejście uprawnień lub obowiązków, uzasadniające nadanie na podstawie art. 788 § 1 KPC klauzuli wykonalności z zaznaczeniem tego przejścia, uważa się również zmiany w prawie rozporządzenia mieniem wywołane ustanowieniem zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku lub zarządu sukcesyjnego albo powołaniem wykonawcy testamentu lub tymczasowego przedstawiciela, jak również zmiany wywołane wygaśnięciem ich funkcji.

w: *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, Warszawa 2016, kom. do art. 691⁸, teza 2; *A. Jakubecki*, w: *H. Dolecki, T. Wiśniewski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506–729, Warszawa 2021, kom. do art. 691⁸, teza 2; *R. Flejszar*, w: *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom IB. Komentarz. Art. 425–729, Warszawa 2020, kom. do art. 691⁸, Nb 3.

⁶⁶ *J. Frąckowiak*, Osoby niebędące osobami prawnymi (osoby ustawowe), w: *M. Saffan* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2012, Nb 196, s. 1211; *P. Sobolewski*, w: *K. Osajda* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Legalis 2021, kom. do art. 33¹, Nb 8; szerzej *M. Dziurda*, w: *J. Gudowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55⁴), Warszawa 2021, kom. do art. 33¹, tezy 17–22.

⁶⁷ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1130 ze zm.

⁶⁸ *W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki*, Postępowanie cywilne, s. 186.

⁶⁹ *A. Jakubecki*, w: *F. Zedler, A. Jakubecki*, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2011, kom. do art. 144, teza 4. Odrębną kwestię stanowią ograniczenia egzekucji po ogłoszeniu upadłości (por. zwłaszcza art. 146 PrUpad).

⁷⁰ Por. *D. Chrapoński*, w: *A. Witosz* (red.), Prawo upadłościowe, Komentarz, Warszawa 2021, kom. do art. 144, teza 12.

Inaczej należy ocenić sytuacje, w których w postępowaniu egzekucyjnym miało zastosowanie podstawienie procesowe względne (substytucja)⁷¹. Modelowy przykład stanowi przewidziane w art. 55 KPC powództwo niesamoistne prokuratora, wytaczane przez ten organ w imieniu własnym, ale na rzecz innej, oznaczonej osoby. Jeżeli osoba ta wstąpi do sprawy, w myśl art. 56 § 1 KPC mają zastosowanie przepisy o współuczestnictwie jednolitym. Pozwala to przyjąć, że – w razie zasądzenia świadczenia w postępowaniu wszczętym na podstawie art. 55 KPC – postępowanie egzekucyjne może wszczęć zarówno osoba, na rzecz której powództwo było wytoczone, jak i prokurator, przyjmuje się bowiem, że art. 7 KPC uprawnia go do wszczęcia każdego postępowania unormowanego w KPC, w tym do złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji⁷², a wcześniej o nadanie klauzuli wykonalności.

Oceny wymaga jednak także, kto może złożyć wniosek o wszczęcie egzekucji, jeśli osoba, na rzecz której wytoczono powództwo, nie wstąpiła do sprawy, a świadczenie na jej rzecz zostało zasądzone. Niewątpliwie postępowanie egzekucyjne może w takiej sytuacji wszczęć prokurator, do czego uprawnia go art. 7 KPC. Wydaje się, że może to uczynić także osoba, na rzecz której zasądzono świadczenie objęte tytułem egzekucyjnym (określana niekiedy jako strona w znaczeniu materialnym). Chociaż nie była stroną postępowania rozpoznawczego, świadczenie zostało zasądzone na jej rzecz⁷³, a zatem można ją uznać za wierzyciela uprawnionego do uzyskania klauzuli wykonalności, a następnie złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji na swoją rzecz. Nie przewidziano tu ograniczeń takich jak np. w postępowaniu upadłościowym.

Odmienne należy ocenić sytuacje, w których prokurator nie działa w postępowaniu w ramach podstawienia procesowego, lecz wytacza powództwo samoistne na podstawie art. 57 KPC, lub wszczyna inne postępowanie⁷⁴. W takiej sytuacji prokurator jest jedyną stroną postępowania – w tym znaczeniu, że nie da się wskazać tzw. strony w znaczeniu materialnym. Dla uściślenia, nie chodzi o sytuacje, z których stroną jest Skarb Państwa, a prokurator reprezentuje jako *statio fisci*, lecz o sprawy, w których prokurator działa w imieniu własnym, w oparciu o kompetencje wynikające z art. 7 KPC⁷⁵.

⁷¹ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, Postępowanie cywilne, s. 186.

⁷² M. Sychowicz, R. Kulski, w: A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205, Warszawa 2019, kom. do art. 7, Nb 22; P. Grzegorzczak, M. Jędrzejewska, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, Warszawa 2016, kom. do art. 7, teza 2; P. Feliga, w: T. Szancilo (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I, Warszawa 2019, kom. do art. 7, Nb 5.

⁷³ Jeżeli powództwo przewidziane w art. 55 KPC zostaje uwzględnione, tytuł egzekucyjny obejmuje świadczenie nie na rzecz powoda (prokuratora), ale osoby, na rzecz której wytoczył on powództwo – także wówczas, gdy osoba ta nie wstąpiła do sprawy, a zatem nie była stroną postępowania rozpoznawczego.

⁷⁴ Jak się wydaje, niekiedy powództwo może zostać wytoczone także przeciwko prokuratorowi. Uzupełniam w tym zakresie wywody zawarte w M. Dziurda, Szczególna zdolność, s. 206 i n. Nie można wykluczyć, że prokurator zostanie pozwany np. w ramach powództwa przeciwegzekucyjnego, jeżeli tytułem wykonawczym jest zaopatrzone w klauzulę wykonalności wyrok wydany w sprawie, w której powodem był prokurator. Może to dotyczyć zwłaszcza powództwa samoistnego (art. 57 KPC). Oceny jednak wymaga, przeciwko komu powinno zostać wytoczone powództwo przeciwegzekucyjne, jeżeli tytułem jest wyrok zasądający wydany w sprawie z powództwa niesamotnego prokuratora na rzecz innej osoby (art. 55 KPC). Uwzględnienia wymagają przy tym dwa warianty – pierwszy, w którym osoba, na rzecz której wytoczono powództwo, wstąpiła do postępowania rozpoznawczego, oraz drugi, w którym tego nie uczyniła.

⁷⁵ Co do różnic między sprawami, w których prokurator jedynie reprezentuje Skarb Państwa, a takimi, w których działa w imieniu własnym, por. wyr. SN z 23.3.2007 r., V CSK 60/07, Legalis z głosem T. Zembrzuskiego, OSP 2008, Nr 2, poz. 22. Zob. także P. Feliga, w: T. Szancilo (red.), Kodeks postępowania cywilnego, kom. do art. 7, Nb 5.

W sprawach, w których zgodnie z art. 7 KPC stroną albo uczestnikiem postępowania jest prokurator, działa on w oparciu o szczególną zdolność sądową – występuje bowiem w imieniu własnym, chociaż nie jest podmiotem prawa cywilnego materialnego, a zatem nie mieści się w hipotezie art. 64 KPC. Także w tych sprawach mogłyby zaktualizować się przedstawione wyżej trudności wynikające z tego, że w tytule egzekucyjnym jako wierzyciel albo dłużnik został wskazany prokurator, czyli organ niebędący podmiotem prawa cywilnego, a zatem niemający własnego mienia. Jak już zasygnalizowano, trudności te najczęściej mogłyby dotyczyć egzekucji kosztów postępowania, przedmiot procesów wytaczanych przez prokuratora⁷⁶ zazwyczaj bowiem stanowi ukształtowanie albo ustalenie, a wyroki wydane w takich sprawach nie nadają się do egzekucji.

Problemy z egzekucją kosztów postępowania zasądzonych w sprawach z udziałem prokuratora minimalizuje jednak szczególne uregulowanie art. 106 KPC, w myśl którego udział prokuratora w sprawie nie uzasadnia zasądzenia zwrotu kosztów na rzecz Skarbu Państwa ani od Skarbu Państwa. Zaznaczyć należy, że w dalszym ciągu brak zgodności co do zakresu przedmiotowego, w jakim art. 106 KPC ma zastosowanie⁷⁷. Kwestia ta wykracza jednak poza ramy niniejszego artykułu.

Na tle art. 106 KPC należy natomiast zauważyć, że przepis ten można potraktować jako dodatkowe wsparcie stanowiska, że jeżeli stroną postępowania rozpoznawczego jest organ albo inna struktura wyposażona w szczególną zdolność sądową, to egzekucja powinna być prowadzona przeciwko albo na rzecz podmiotu prawa, w skład którego wchodzi ta struktura (oznaczona w tytule egzekucyjnym jako wierzyciel albo dłużnik). Wprowadzenie w obecnym Kodeksie art. 106 KPC można uznać za wyraz założenia ustawodawcy, że w braku tego przepisu koszty zasądzone na rzecz albo od prokuratora (w sprawie, w której stroną nie był Skarb Państwa, lecz prokurator działający w imieniu własnym) przysługiwałyby na rzecz albo od Skarbu Państwa, jako podmiotu, w którego strukturze mieści się prokurator. Wzmocnia to stanowisko, że – niezależnie od oznaczenia stron w postępowaniu rozpoznawczym, a w konsekwencji w tytule egzekucyjnym, a następnie wykonawczym – zasądzone świadczenie nie może przysługiwać na rzecz ani od struktury wewnętrznej (organu, wewnętrznej jednostki organizacyjnej, funkcji), lecz podmiotu prawa cywilnego, w skład której ta struktura wchodzi.

Najlepszym sposobem na minimalizację trudności związanych z prowadzeniem egzekucji na podstawie tytułów egzekucyjnych, w których jako wierzyciela lub dłużnika oznaczono strukturę niebędącą podmiotem prawa cywilnego, a zatem niemającą własnego majątku, byłoby ograniczenie liczby przypadków szczególnej zdolności sądowej. Co do zasady jest to możliwe⁷⁸. W doktrynie prawa pracy od dawna postuluje się np. wprowadzenie w pełni pod-

⁷⁶ Poza powództwami niesamoistnymi (art. 55 KPC), które zostały omówione wcześniej.

⁷⁷ Por. J. Gudowski, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, Warszawa 2016, kom. do art. 106, teza 1; D. Rysta, w: T. Szancilo (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I, Warszawa 2019, kom. do art. 106, Nb 3.

⁷⁸ Niekiedy jednak przyznanie szczególnej zdolności sądowej ma rzeczywiste uzasadnienie, związane np. ze strukturą procesu. Gdyby np. w przewidzianych w art. 459 ustawy z 11.9.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1129 ze zm.) sprawach o unieważnienie umowy powodem nie był Prezes Urzędu Zamówień Publicznych, lecz Skarb Państwa reprezentowany przez ten organ, w wielu przypadkach ten sam podmiot występowałby po obydwu stronach procesu – jako powód Skarb Państwa reprezentowany przez Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych, a jako jeden z współpozwanym (obok wykonawcy) Skarb Państwa reprezentowany przez pozwanego. Sytuację taką trudno uznać za prawidłową – por. uchw. SN(7) z 14.10.1994 r., III CZP 16/94, OSNC 1995, Nr 3, poz. 40.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl